

Περιεχόμενα

Πρόλογος	xv
1 Η φύση της Οικονομικής	1
ΤΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ	1
1. Εισαγωγή	1
2. Ορισμός της Οικονομικής	1
3. Το οικονομικό πρόβλημα	2
4. Κόστος ευκαιρίας	2
5. Η καμπύλη παραγωγικών δυνατοτήτων	3
6. Η καμπύλη παραγωγικών δυνατοτήτων και το κόστος ευκαιρίας	5
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ	7
7. Εισαγωγή	7
8. Η οικονομία της αγοράς	7
9. Πλεονεκτήματα της οικονομίας της αγοράς	8
10. Μειονεκτήματα της οικονομίας της αγοράς	9
11. Η σχεδιαζόμενη οικονομία	10
12. Τα πλεονεκτήματα της σχεδιαζόμενης οικονομίας	10
13. Τα μειονεκτήματα της σχεδιαζόμενης οικονομίας	10
14. Η μικτή οικονομία	11
15. Θετική και Κανονιστική Οικονομική	12
16. Μικροοικονομική και Μακροοικονομική	12
Μέρος Πρώτο ΜΙΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ	15
2 Ζήτηση, προσφορά και ισορροπία της αγοράς	17
1. Εισαγωγή	17
2. Η αγορά	17
ΖΗΤΗΣΗ	18
3. Τι είναι ζήτηση;	18
4. Παράγοντες που επηρεάζουν τη ζήτηση	18
5. Υπολογισμός της ζήτησης της αγοράς	22
ΠΡΟΣΦΟΡΑ	23
6. Τι είναι προσφορά;	23
7. Παράγοντες που επηρεάζουν την προσφορά	25
ΙΣΟΡΡΟΠΙΑ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ	28
8. Η τιμή ισορροπίας της αγοράς	28
9. Μεταβολές στην τιμή ισορροπίας της αγοράς	30

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

3	Ελαστικότητα	33
	1. Εισαγωγή	33
	ΕΛΑΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΖΗΤΗΣΗΣ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΤΙΜΗ	33
	2. Τι είναι η ελαστικότητα ζήτησης ως προς την τιμή;	33
	3. Ελαστικότητα ζήτησης ως προς την τιμή και συνολικά έσοδα	36
	4. Παράγοντες που προσδιορίζουν την ελαστικότητα ζήτησης ως προς την τιμή	38
	ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΚΗ ΕΛΑΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΖΗΤΗΣΗΣ	39
	5. Τι είναι η εισοδηματική ελαστικότητα ζήτησης;	39
	ΣΤΑΥΡΟΕΙΔΗΣ ΕΛΑΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΖΗΤΗΣΗΣ	41
	6. Τι είναι η σταυροειδής ελαστικότητα ζήτησης;	41
	ΕΛΑΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΤΙΜΗ	42
	7. Τι είναι η ελαστικότητα προσφοράς ως προς την τιμή;	42
	8. Παράγοντες οι οποίοι προσδιορίζουν την ελαστικότητα της προσφοράς ως προς την τιμή	44
	9. Γιατί είναι σημαντική η ελαστικότητα	45
	10. Εφαρμογές της ζήτησης και της προσφοράς	46
4	Θεωρία του καταναλωτή	51
	1. Εισαγωγή	51
	ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΟΡΙΑΚΗΣ ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑΣ (Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΑΠΟΛΥΤΗΣ ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑΣ)	51
	2. Τι είναι η θεωρία της οριακής χρησιμότητας;	51
	3. Συνολική χρησιμότητα	51
	4. Οριακή χρησιμότητα	52
	5. Ο νόμος της φθίνουσας οριακής χρησιμότητας	52
	6. Η ισορροπία του καταναλωτή	53
	7. Πώς προκύπτει η καμπύλη ζήτησης	55
	ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΜΠΥΛΩΝ ΑΔΙΑΦΟΡΙΑΣ (Η ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΗΣ ΤΑΚΤΙΚΗΣ ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑΣ)	55
	8. Τι είναι η ανάλυση των καμπυλών αδιαφορίας;	55
	9. Καμπύλες αδιαφορίας	56
	10. Η γραμμή του εισοδηματικού περιορισμού	57
	11. Η ισορροπία του καταναλωτή	59
	12. Μεταβολή στο εισόδημα	59
	13. Μεταβολή στην τιμή	60
	14. Η επίπτωση εισοδήματος και η επίπτωση υποκατάστασης	61
	15. Κατώτερο αγαθό	63
	16. Αγαθό Giffen	64
	17. Πώς προκύπτει η καμπύλη ζήτησης	65
5	Παραγωγή και κόστος	67
	1. Εισαγωγή	67
	ΕΙΔΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	67
	2. Ατομική επιχείρηση	67
	3. Προσωπικές εταιρείες	68

4. Συμμετοχική εταιρεία	68
5. Εταιρείες του δημόσιου τομέα	69
Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	69
6. Γιατί θέλουν οι επιχειρήσεις να αναπτυχθούν;	69
7. Εσωτερική ανάπτυξη	70
8. Εξωτερική ανάπτυξη	70
ΟΙ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ	71
9. Τι είναι οι παραγωγικοί συντελεστές;	71
10. Έδαφος	71
11. Εργασία	72
12. Κεφάλαιο	72
ΒΡΑΧΥΧΡΟΝΙΑ ΚΑΙ ΜΑΚΡΟΧΡΟΝΙΑ ΠΑΡΑΓΩΓΗ	72
13. Βραχυχρόνια παραγωγή	72
14. Η έννοια του μέσου και του οριακού	74
15. Η παραγωγή μακροχρονίως	75
16. Καμπύλες ισοπαραγωγής	77
17. Καμπύλες ίσου κόστους	79
18. Η παραγωγική διαδικασία με το χαμηλότερο κόστος	80
19. Η γραμμή επέκτασης	81
ΚΟΣΤΟΣ	82
20. Τι είναι το κόστος;	82
21. Βραχυχρόνιο και μακροχρόνιο κόστος	84
22. Συνολικό, μέσο και οριακό κόστος	84
23. Το μακροχρόνιο κόστος	86
24. Οικονομίες κλίμακας	87
25. Οικονομίες γκάμας προϊόντων	89
26. Αρνητικές οικονομίες κλίμακας	89
6 Θεωρία της επιχείρησης – τέλειος ανταγωνισμός και μονοπώλιο	92
Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ	92
1. Εισαγωγή	92
2. Κόστος, έσοδα και μεγιστοποίηση κερδών	93
3. Έσοδα	93
4. Μεγιστοποίηση των κερδών	97
ΤΕΛΕΙΟΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ	98
5. Τι είναι ο τέλειος ανταγωνισμός;	98
6. Βραχυχρόνια ισορροπία στον τέλειο ανταγωνισμό	99
7. Μακροχρόνια ισορροπία στην περίπτωση τέλειου ανταγωνισμού	101
ΜΟΝΟΠΩΛΙΟ	102
8. Τι είναι το μονοπώλιο;	102
9. Εμπόδια εισόδου	103
10. Πλεονεκτήματα του μονοπωλίου	104
11. Μειονεκτήματα του μονοπωλίου	105
12. Διάκριση τιμών	106
13. Πλεόνασμα καταναλωτή	106

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

14. Η επιβολή της διάκρισης τιμών	108
15. Διάκριση τιμών πρώτου βαθμού	108
16. Διάκριση τιμών δευτέρου βαθμού	109
7 Θεωρία της επιχείρησης – μονοπωλιακός ανταγωνισμός και ολιγοπώλιο	112
1. Εισαγωγή	112
ΜΟΝΟΠΩΛΙΑΚΟΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ	112
2. Τι είναι ο μονοπωλιακός ανταγωνισμός;	112
3. Βραχυχρόνια ισορροπία στην περίπτωση μονοπωλιακού ανταγωνισμού	113
4. Μακροχρόνια ισορροπία στην περίπτωση μονοπωλιακού ανταγωνισμού	113
ΟΛΙΓΟΠΩΛΙΟ	115
5. Τι είναι το ολιγοπώλιο;	115
6. Η κεκαμμένη καμπύλη ζήτησης	115
7. Ανταγωνισμός που δεν γίνεται με βάση την τιμή	117
8. Σύμπραξη	117
9. Μέθοδοι σύμπραξης	117
10. Θεωρία παιγνίων	119
11. Διεκδικήσιμες αγορές	120
8 Μισθοί	123
1. Εισαγωγή	123
2. Η θεωρία της οριακής παραγωγικότητας	123
3. Τελείως ανταγωνιστική αγορά προϊόντος και τελείως ανταγωνιστική αγορά εργασίας	123
4. Η καμπύλη ζήτησης εργασίας της επιχείρησης	124
5. Η καμπύλη ζήτησης εργασίας του κλάδου και η καμπύλη ζήτησης εργασίας της επιχείρησης	126
6. Η προσφορά εργασίας	127
7. Η ισορροπία στην αγορά εργασίας	128
8. Ατελής αγορά εργασίας	129
9. Μονοπωλητής προϊόντος	129
10. Μονοψώνιο στην αγορά εργασίας	130
11. Εργατικά σωματεία	131
12. Η διαπραγματευτική δύναμη των εργατικών σωματείων	133
13. Ο κατώτατος μισθός	134
14. Λόγοι ύπαρξης του κατώτατου μισθού	134
15. Ο αντίκτυπος	134
16. Η επίπτωση στην επιχείρηση	135
9 Τόκος, ενοίκιο, και κέρδος	139
1. Εισαγωγή	139
ΤΟΚΟΣ	139
2. Τι είναι ο τόκος;	139
3. Η θεωρία των επιτοκίων	140
4. Η θεωρία των δανειστικών κεφαλαίων	140
5. Η ζήτηση κεφαλαίων	140

6.	Η προσφορά κεφαλαίων	141
7.	Καθορισμός του επιτοκίου	141
8.	Η θεωρία προτίμησης της ρευστότητας	141
9.	Η ζήτηση χρήματος για συναλλαγές	143
10.	Η ζήτηση χρήματος για σκοπούς προφύλαξης	143
11.	Η ζήτηση χρήματος για κερδοσκοπία	143
12.	Η συνολική ζήτηση χρήματος	145
13.	Ο καθορισμός του επιτοκίου	145
14.	Η παγίδα ρευστότητας	146
	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΕΝΟΙΚΙΟ	146
15.	Τι είναι το οικονομικό ενοίκιο;	146
16.	Έσοδα από ενδεχόμενη μεταβίβαση της χρήσης ενός παραγωγικού συντελεστή	147
	ΚΕΡΔΟΣ	149
17.	Τι είναι το κέρδος;	149
18.	Το κέρδος ως κόστος παραγωγής	150
19.	Η λειτουργία του κέρδους	150
20.	Προσδιορισμός του κέρδους	151
10	Το περιβάλλον	152
1.	Εισαγωγή	152
2.	Η οικονομία και το περιβάλλον	152
3.	Ένα μοντέλο για τη ρύπανση	153
4.	Επιλογές πολιτικής	155
5.	Μεταφορές και περιβάλλον	158
6.	Το οικονομικό υπόβαθρο	159
7.	Πιθανές επιλογές πολιτικής	161
	Μέρος Δεύτερο ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ	165
11	Υπολογισμός του εθνικού εισοδήματος	167
1.	Εισαγωγή	167
2.	Τι είναι το εθνικό εισόδημα;	167
3.	Η κυκλική ροή του εισοδήματος	167
4.	Η κυκλική ροή εισοδήματος και οι μέθοδοι λογιστικού υπολογισμού του εθνικού εισοδήματος	169
5.	Το Εθνικό Εισόδημα και οι Λογαριασμοί Δαπάνης	171
	ΟΡΟΙ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΕΣ ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΤΟ ΛΟΓΙΣΤΙΚΟ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ	171
6.	Στατιστική απόκλιση	171
7.	Εισόδημα εκ περιουσίας και εισόδημα από άσκηση επιχειρηματικής δραστηριότητας	171
8.	Κατανάλωση κεφαλαίου	172
9.	Βασικές τιμές και τιμές της αγοράς	172
	ΜΕΤΡΗΣΗ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ	172
10.	Η μέθοδος του εισοδήματος	172
11.	Η μέθοδος της παραγωγής	173
12.	Η μέθοδος της δαπάνης	174

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗ ΜΕΤΡΗΣΗ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ	175
13. Διπλοί υπολογισμοί	175
14. Προϊόντα που παράγει κάποιος μόνος του	176
15. Παραγωγή μη διοχετευόμενη στην αγορά	176
16. Μεταβιβαστικές πληρωμές	177
ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ	177
17. Για ποιο λόγο υπολογίζουμε το εθνικό εισόδημα;	177
18. Διαχρονική σύγκριση του βιοτικού επιπέδου	177
19. Σύγκριση του βιοτικού επιπέδου των διαφόρων χωρών	179
12 Προσδιορισμός του εθνικού εισοδήματος	181
1. Εισαγωγή	181
2. Η κυκλική ροή του εισοδήματος	182
ΠΡΟΣΘΗΚΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑΡΡΟΕΣ	182
3. Προσθήκες	182
4. Διαρροές	183
Η ΣΥΝΑΡΤΗΣΗ ΤΗΣ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗΣ	184
5. Τι σημαίνει ο όρος "συνάρτηση της κατανάλωσης";	184
6. Η ροπή προς κατανάλωση και η ροπή προς αποταμίευση	186
ΙΣΟΡΡΟΠΙΑ ΕΘΝΙΚΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ	187
7. Ισορροπία σε μία οικονομία με δύο τομείς	187
8. Ο πολλαπλασιαστής των επενδύσεων	190
9. Ισορροπία στην οικονομία των τεσσάρων τομέων	191
10. Ο κρατικός τομέας	192
11. Εξωτερικό εμπόριο	192
12. Ισορροπία	193
13. Ο πολλαπλασιαστής σε μία οικονομία με τέσσερις τομείς	194
14. Το παράδοξο της φειδούς	194
15. Το αντιπληθωριστικό κενό	195
16. Το πληθωριστικό κενό	196
ΕΠΕΝΔΥΣΗ	197
17. Τι σημαίνει ο όρος επένδυση;	197
18. Η απόφαση για την επένδυση	198
19. Οι προσδιοριστικοί παράγοντες της επένδυσης	198
20. Προβλήματα κατά την πρόγνωση του επιταχυντή	201
13 Ανεργία	203
1. Εισαγωγή	203
2. Ο ορισμός της ανεργίας	203
3. Το κόστος της ανεργίας	204
4. Τα χαρακτηριστικά της ανεργίας	206
ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΚΑΙ Η ΕΠΙΛΥΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ	208
5. Ανεργία τριβής	208
6. Διαρθρωτική ανεργία	208

7. Ανεργία ζήτησης	210
8. Ανεργία πραγματικού μισθού	212
9. Πολιτικές για την πλευρά της προσφοράς	212
14 Πληθωρισμός	215
1. Εισαγωγή	215
2. Ορισμός του πληθωρισμού	215
Η ΜΕΤΡΗΣΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ	215
3. Πώς υπολογίζεται ο δείκτης τιμών καταναλωτή	215
4. Οι δείκτες RPIX και RPIY	218
ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ	218
5. Εισαγωγή	218
6. Απόλυτα αναμενόμενος πληθωρισμός	219
7. Μη αναμενόμενος πληθωρισμός	219
ΘΕΩΡΙΕΣ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ	220
8. Η μονεταριστική θεωρία του πληθωρισμού	220
9. Η ποσοτική θεωρία του χρήματος	221
10. Η εκδοχή της ποσοτικής θεωρίας του χρήματος κατά Cambridge	221
11. Η καμπύλη Phillips	222
12. Η κατάρρευση της καμπύλης Phillips	223
13. Το φυσικό ποσοστό ανεργίας	223
14. Η καμπύλη Phillips των διογκωμένων προσδοκιών	224
15. Η μη μονεταριστική θεωρία του πληθωρισμού	226
16. Συνολική ζήτηση και συνολική προσφορά	226
17. Αλληλεπίδραση της συνολικής ζήτησης και της συνολικής προσφοράς	228
18. Πληθωρισμός ζήτησης	229
19. Πληθωρισμός κόστους	230
ΑΝΤΙΠΛΗΘΩΡΙΣΤΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ	232
20. Δημοσιονομική πολιτική	232
21. Νομισματική πολιτική	232
22. Πολιτική τιμών και εισοδημάτων	232
15 Τράπεζες και χρήμα	234
1. Εισαγωγή	234
ΟΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΣ	234
2. Ένα μέσο συναλλαγών	234
3. Μία μονάδα υπολογισμού	235
4. Ένα μέσο αποθήκευσης της αξίας	235
5. Ένα πρότυπο μελλοντικής πληρωμής	235
ΟΙ ΟΡΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΤΡΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ ΧΡΗΜΑΤΟΣ	235
6. Τι είναι χρήμα;	235
7. Ρευστότητα	235
8. Μέτρα της προσφοράς χρήματος	236

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΠΙΣΤΩΣΕΩΝ	237
9. Δημιουργία πιστώσεων σε ένα τραπεζικό σύστημα με μία Τράπεζα	237
10. Ο πολλαπλασιαστική πιστώσεων	238
11. Δημιουργία πιστώσεων σε ένα σύστημα πολλών Τραπεζών	239
Ο ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ	239
12. Τι είναι ο τραπεζικός τομέας;	239
13. Ενεργητικό των Τραπεζών	240
14. Παθητικό των Τραπεζών	241
Η ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ	242
15. Τι είναι η Τράπεζα της Ελλάδος;	242
16. Λειτουργίες της Τράπεζας της Ελλάδος	242
17. Άσκηση νομισματικής πολιτικής	243
18. Άλλα εργαλεία πολιτικής	245
16 Δημόσιες δαπάνες και δημόσια οικονομικά	247
1. Εισαγωγή	247
2. Ποια είναι η λογική ύπαρξης του δημόσιου τομέα;	247
ΚΡΑΤΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ	249
3. Τι είναι οι κρατικές δαπάνες;	249
4. Για ποιους λόγους χρειάζεται ο έλεγχος των δημόσιων δαπανών;	249
ΚΡΑΤΙΚΑ ΕΣΟΔΑ (ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ)	250
5. Τι είναι οι φόροι;	250
6. Άμεσοι φόροι	251
7. Έμμεσοι φόροι	252
8. Προοδευτική, αντιστρόφως προοδευτική και αναλογική φορολογία	253
Ο ΚΡΑΤΙΚΟΣ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ – ΕΛΛΕΙΜΜΑ ή ΠΛΕΟΝΑΣΜΑ;	253
9. Ο προϋπολογισμός	253
10. Ο τακτικός προϋπολογισμός και ο προϋπολογισμός δημοσίων επενδύσεων	254
ΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ	255
11. Τι είναι το δημόσιο χρέος;	255
12. Επιχειρήματα κατά του δημόσιου χρέους	256
17 Διεθνές εμπόριο και προστατευτισμός	258
1. Εισαγωγή	258
ΤΑ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ	258
2. Γιατί διεξάγεται διεθνές εμπόριο;	258
3. Απόλυτο πλεονέκτημα	260
4. Συγκριτικό πλεονέκτημα	261
5. Συγκριτικό πλεονέκτημα και κόστος ευκαιρίας	262
6. Περιορισμοί στη θεωρία του συγκριτικού πλεονεκτήματος	263
7. Όροι εμπορίου	263
ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΣΜΟΣ	265
8. Τι είναι ο προστατευτισμός;	265
9. Δασμοί	265

10. Ποσοτώσεις	266
11. Συναλλαγματικοί έλεγχοι	266
12. Επιδότησεις	267
13. Διοικητικά εμπόδια	267
14. Εκούσιοι περιορισμοί των εξαγωγών	267
15. Επιχειρήματα υπέρ του προστατευτισμού	267
16. Επιχειρήματα κατά του προστατευτισμού	268
17. Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου (GATT) και η διάδοχη κατάσταση, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (WTO)	269
18. Ζώνη ελευθέρων συναλλαγών	269
19. Τελωνειακή ένωση	270
20. Κοινή αγορά	270
21. Ευρωπαϊκή Κοινότητα	270
18 Το ισοζύγιο πληρωμών και οι συναλλαγματικές ισοτιμίες	272
1. Εισαγωγή	272
ΤΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΠΛΗΡΩΜΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ	272
2. Τι είναι το ισοζύγιο πληρωμών της Ελλάδος;	272
3. Λογαριασμός τρεχουσών συναλλαγών	273
4. Μεταβιβάσεις κεφαλαίων	275
5. Ο λογαριασμός χρηματοοικονομικών συναλλαγών	275
6. Τακτοποιητέα στοιχεία	276
ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΕΙΜΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΙΣΟΖΥΓΙΟΥ ΠΛΗΡΩΜΩΝ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥΣ	276
7. Πολιτικές για τη διόρθωση του ελλείμματος του ισοζυγίου πληρωμών	276
8. Η συνθήκη των Marshall-Lerner	277
9. Η καμπύλη J	278
ΚΑΘΕΣΤΩΤΑ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΙΣΟΤΙΜΙΩΝ	279
10. Η συναλλαγματική ισοτιμία	279
11. Κυμαινόμενες συναλλαγματικές ισοτιμίες	280
12. Ορολογία	281
13. Μεταβολές στη συναλλαγματική ισοτιμία	281
14. Τα πλεονεκτήματα των κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών	282
15. Τα μειονεκτήματα των κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών	282
16. Οι σταθερές συναλλαγματικές ισοτιμίες	283
17. Επίσημη ανατίμηση και επίσημη υποτίμηση	284
18. Τα πλεονεκτήματα των σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών	284
19. Τα μειονεκτήματα των σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών	285
20. Το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα (ΕΝΣ)	285
21. Ο Μηχανισμός Συναλλαγματικών Ισοτιμιών (ΜΣΙ)	286
22. Η Ευρωπαϊκή Νομισματική Μονάδα (ΕCΜ)	286
23. Ευρωπαϊκή Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ)	287
24. Πιθανά πλεονεκτήματα του ενιαίου νομίσματος	288
25. Πιθανά μειονεκτήματα του ενιαίου νομίσματος	288

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

19 Άσκηση οικονομικής πολιτικής	291
1. Εισαγωγή	291
ΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΤΑ ΟΡΓΑΝΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ	291
2. Ποιοι είναι οι στόχοι της οικονομικής πολιτικής;	291
3. Εργαλεία οικονομικής πολιτικής	293
ΑΣΚΗΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ	294
4. Τα προβλήματα που ανακύπτουν κατά την άσκηση οικονομικής πολιτικής	294
ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΛΕΥΡΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ	296
5. Τι είναι οι πολιτικές για την πλευρά της προσφοράς;	296
6. Φορολογία	296
7. Μεταρρύθμιση των εργατικών σωματείων	297
8. Εκπαίδευση	298
9. Απελευθέρωση της αγοράς	299
10. Ιδιωτικοποίηση	299
11. Τα επιχειρήματα υπέρ της ιδιωτικοποίησης	299
12. Τα επιχειρήματα κατά της ιδιωτικοποίησης	300
Παράρτημα 1 Ασκήσεις για τους σπουδαστές	302
Παράρτημα 2 Επιλεγμένες απαντήσεις στις ασκήσεις του Παραρτήματος 1	311
Ευρετήριο	313

9

Τόκος, ενοίκιο και κέρδος

1. Εισαγωγή

Στο προηγούμενο Κεφάλαιο εξετάσαμε την αμοιβή της εργασίας, δηλ. το μισθό. Στο Κεφάλαιο αυτό θα εστιάσουμε την προσοχή μας στην αμοιβή των άλλων παραγωγικών συντελεστών, δηλ. στον τόκο που είναι η αμοιβή του κεφαλαίου, στο ενοίκιο που είναι η αμοιβή του εδάφους, και στο κέρδος που είναι η αμοιβή του επιχειρηματία. Στην πράξη όμως συχνά είναι δύσκολο να τα διαχωρίσουμε αυτά τελείως.

ΤΟΚΟΣ

2. Τι είναι ο τόκος;

Το επιτόκιο παίζει δύο ρόλους. *Για τον δανειζόμενο*, το επιτόκιο είναι αυτό που πρέπει να πληρώσει για να εξασφαλίσει ρευστά διαθέσιμα, και συγκεκριμένα μετρητά χρήματα. *Για το δανειστή*, είναι η αμοιβή που παίρνει για την εκχώρηση ρευστών διαθεσίμων του. Όταν χρησιμοποιείται ο όρος “επιτόκιο”, δίνεται η εντύπωση ότι είναι ένα και μοναδικό. Όμως υπάρχουν πολλά επιτόκια για διάφορες περιπτώσεις όπως τα ενυπόθηκα δάνεια, τα τραπεζικά δάνεια και τα κρατικά ομόλογα, ενώ το επιτόκιο εξαρτάται από παράγοντες όπως το πόσο φερέγγυος είναι ο δανειζόμενος και η χρονική διάρκεια για την οποία ζητείται το δάνειο. Το ύψος του πληθωρισμού που υπάρχει σε κάποια οικονομία επηρεάζει το ύψος του επιτοκίου. Αν ο πληθωρισμός αυξάνεται, τότε θα πρέπει να αναμένουμε ότι οι δανειστές θα επιδιώξουν υψηλότερο επιτόκιο για να αντισταθμίσουν τη ζημία που υφίσταται η πραγματική αξία του κεφαλαίου.

Είναι σημαντικό να κάνουμε μία διάκριση ανάμεσα στο ονομαστικό και στο πραγματικό επιτόκιο. Το *ονομαστικό ή χρηματικό επιτόκιο* είναι το ετήσιο ποσό που καταβάλλεται για κεφάλαια που δανείστηκε κάποιος, ενώ το *πραγματικό επιτόκιο* λαμβάνει υπόψη του και τον πληθωρισμό. Συνεπώς:

$$\text{Πραγματικό επιτόκιο} = \text{Ονομαστικό επιτόκιο} - \text{Ποσοστό πληθωρισμού}$$

3. Η θεωρία των επιτοκίων

Δύο είναι οι κυριότερες μορφές προσέγγισης της θεωρίας των επιτοκίων: η θεωρία των δανειστικών κεφαλαίων και η νομισματική θεωρία.

4. Η θεωρία των δανειστικών κεφαλαίων

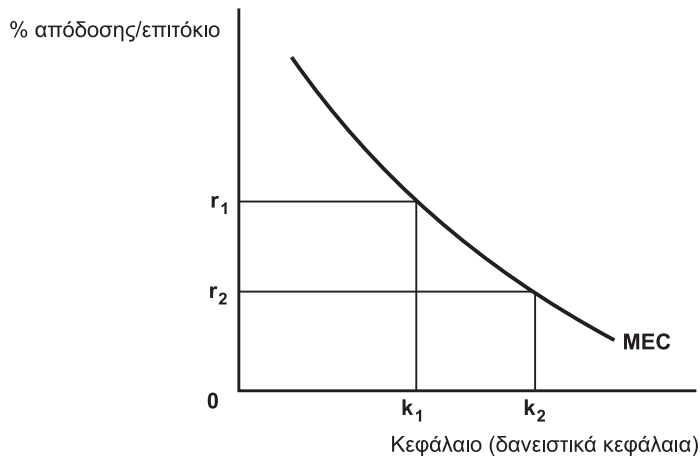
Η θεωρία των δανειστικών κεφαλαίων είναι μία από τις πρώτες πρώτες απόπειρες για να δοθεί μία εξήγηση για τον τρόπο καθορισμού των επιτοκίων και βασίζεται στη συνολική ζήτηση και προσφορά κεφαλαίων.

5. Η ζήτηση κεφαλαίων

Η θεωρία των δανειστικών κεφαλαίων υποθέτει ότι η ζήτηση κεφαλαίων δεν είναι ζήτηση χρήματος, αλλά για τα κεφαλαιουχικά αγαθά που μπορούν να αγοραστούν με αυτό. Τα κεφαλαιουχικά αγαθά, όπως τα μηχανήματα και ο εξοπλισμός, χρησιμοποιούνται για την κατασκευή των καταναλωτικών αγαθών, ενώ οι επιχειρήσεις επενδύουν σε κεφαλαιουχικά αγαθά, όταν πιστεύουν ότι τελικώς θα αποκομίσουν θετική καθαρή απόδοση. Το οριακό προϊόν του κεφαλαίου είναι η αύξηση της συνολικής παραγωγής που επιτυγχάνεται με τη χρησιμοποίηση μιας επιπλέον μονάδας κεφαλαίου, υποθέτοντας ότι όλα τα άλλα δεδομένα παραμένουν σταθερά. Το οριακό προϊόν μετριέται σε φυσικούς όρους, αλλά η αξία του οριακού προϊόντος μπορεί να ληφθεί με τον προσδιορισμό της αγοραίας τιμής του και στη συνέχεια πολλαπλασιάζοντάς τη με την αύξηση της συνολικής παραγωγής. Έτσι λαμβάνεται αυτό που είναι γνωστό ως *οριακή αποτελεσματικότητα κεφαλαίου* (marginal efficiency of capital, MEC). Η οριακή αποτελεσματικότητα κεφαλαίου φαίνεται στην Εικόνα 9.1. Έχει αρνητική κλίση αφού το κεφάλαιο, όπως η εργασία, υποθέτουμε ότι υπόκειται στο νόμο της φθίνουσας απόδοσης. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το νόμο της φθίνουσας απόδοσης βλέπε Κεφάλαιο 5, Ενότητα 13.

Στην Εικόνα 9.1 το απόθεμα κεφαλαίου της επιχείρησης μετριέται κατά μήκος του οριζοντίου άξονα και το ποσοστό απόδοσης στον κατακόρυφο. Μία επιχείρηση είναι πιθανό να αναλάβει τα πλέον αποδοτικά προγράμματα κεφαλαίου πρώτα και συνεπώς, καθώς επενδύονται περισσότερα σε κεφαλαιουχικό εξοπλισμό, το ποσοστό απόδοσης των διαδοχικών μονάδων επένδυσης θα είναι χαμηλότερο, δηλ. η οριακή παραγωγικότητα θα μειωθεί. Η επιχείρηση θα επενδύει μέχρι ενός σημείου στο οποίο το ποσοστό απόδοσης είναι ίσο με το επιτόκιο της αγοράς. Επομένως, όταν το επιτόκιο είναι r_1 , η επιχείρηση θα επενδύσει σε προγράμματα κεφαλαίου μέχρι του σημείου k_1 . Αν το επιτόκιο της αγοράς μειωθεί σε r_2 , κάποια επιπλέον προγράμματα κεφαλαίου θα αποδειχθούν αποδοτικά και η επιχείρηση θα επενδύσει μέχρι του σημείου k_2 . Η καμπύλη της οριακής αποτελεσματικότητας κεφαλαίου (MEC) (βλέπε Εικόνα 9.1) μπορεί να θεωρηθεί ως η καμπύλη ζήτησης κεφαλαίου εκ μέρους της επιχείρησης.

Όταν ληφθούν οι καμπύλες ζήτησης κεφαλαίου για όλες τις επιχειρήσεις, μπορούμε να τις “αθροίσουμε” για να πάρουμε τη συνολική ζήτηση κεφαλαίων σε διαφορετικά ύψη επιτοκίου. Μία αύξηση της ζήτησης κεφαλαίου, η οποία μπορεί να επιτευχθεί μέσω μιας βελτίωσης της τεχνολογίας, θα αυξήσει τη ζήτηση δανειστικών κεφαλαίων και έτσι θα μετατοπίσει την καμπύλη οριακής αποτελεσματικότητας κεφαλαίου προς τα δεξιά στην Εικόνα 9.1.

Εικόνα 9.1 Η Εικόνα δείχνει την καμπύλη Ζήτησης κεφαλαίου από την επιχείρηση. Αν το επιτόκιο είναι r_1 , η επιχείρηση θα επενδύσει σε απόθεμα κεφαλαίου k_1 . Αν το επιτόκιο μειωθεί από r_1 σε r_2 , θα παρατηρηθεί μία αύξηση στην επένδυση κεφαλαίου από k_1 σε k_2 . Η καμπύλη αντιπροσωπεύει την οριακή αποτελεσματικότητα του κεφαλαίου.

6. Η προσφορά κεφαλαίων

Σύμφωνα με τη θεωρία των δανειστικών κεφαλαίων, μία αύξηση στο επιτόκιο θα κάνει τα άτομα να θυσιάσουν την τρέχουσα κατανάλωση, δηλ. να αποταμιεύσουν, προκειμένου να πετύχουν υψηλότερα επίπεδα κατανάλωσης στο μέλλον. Σε αυτή την περίπτωση η προσφορά κεφαλαίων θα έχει άμεση σχέση με το επιτόκιο (βλέπε Εικόνα 9.2).

Αν το επιτόκιο αυξηθεί από r_1 σε r_2 , η προσφορά δανειστικών κεφαλαίων θα αυξηθεί από S_1 σε S_2 και η καμπύλη προσφοράς (S) θα αντιπροσωπεύει τη συνολική προσφορά αποταμιεύσεων.

7. Καθορισμός του επιτοκίου

Το επιτόκιο ισορροπίας καθορίζεται από την αλληλεπίδραση της συνολικής ζήτησης και της συνολικής προσφοράς κεφαλαίων, όπως φαίνεται στην Εικόνα 9.3.

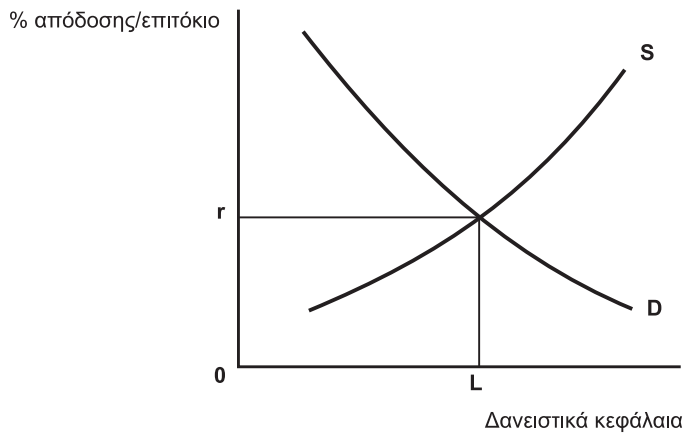
Η θεωρία των δανειστικών κεφαλαίων (ή αυτή που μερικές φορές ονομάζεται *νεο-κλασική θεωρία*) που αφορά το επιτόκιο βασίζεται στη ζήτηση και την προσφορά δανειστικών κεφαλαίων, ενώ η κεϋνσιανή ή νομισματική θεωρία των επιτοκίων καθορίζεται από την αλληλεπίδραση της ζήτησης και της προσφοράς χρήματος. Στις παρακάτω Ενότητες (8-13) θα εξετάσουμε την κεϋνσιανή θεωρία των επιτοκίων, η οποία ονομάζεται και *θεωρία προτίμησης της ρευστότητας*.

8. Η θεωρία προτίμησης της ρευστότητας

Στην κεϋνσιανή ανάλυση του επιτοκίου, σε αντίθεση με τη θεωρία των δανειστικών κεφαλαίων, η ζήτηση χρήματος δεν βασίζεται αποκλειστικά στη ζήτηση για νέα κεφαλαιουχικά αγαθά. Στην

Εικόνα 9.2 Μία αύξηση του επιτοκίου θα παρακινήσει τα άτομα να αποταμιεύσουν. Έτσι, αν το επιτόκιο αυξηθεί από r_1 σε r_2 η προσφορά δανειστικών κεφαλαίων θα αυξηθεί από S_1 σε S_2 .

Εικόνα 9.3 Το επιτόκιο μπορεί να θεωρηθεί ως μία τιμή η οποία καθορίζεται από την αλληλεπίδραση της ζήτησης και της προσφοράς κεφαλαίων. Στην Εικόνα αυτή το επιτόκιο καθορίζεται στο ύψος r .

ουσία ο Keynes υποστήριξε ότι υπάρχουν τρία κίνητρα για τη διατήρηση πλούτου με τη μορφή χρήματος:

- (α) η ζήτηση χρήματος για συναλλαγές
- (β) η ζήτηση χρήματος για σκοπούς προφύλαξης
- (γ) η ζήτηση χρήματος για κερδοσκοπία.

9. Η ζήτηση χρήματος για συναλλαγές

Τα άτομα χρειάζονται να κρατούν χρήματα για να αντιμετωπίζουν τις καθημερινές συναλλαγές τους, όπως την αγορά βενζίνης για το αυτοκίνητό τους, την πληρωμή του λογαριασμού στο παντοπωλείο από το οποίο αγόρασαν τρόφιμα ή για να αγοράσουν από το περίπτερο μία εφημερίδα. Όλοι κρατούν ένα ορισμένο χρηματικό ποσό, επειδή συνήθως πληρώνονται μία φορά την εβδομάδα ή το μήνα, ενώ οι δαπάνες τους κατανέμονται σε όλη την έκταση αυτής της χρονικής περιόδου. Το μέσο ποσό που κρατεί κάποιος για συναλλαγές εξαρτάται από το ύψος του χρηματικού εισοδήματός του, από το επίπεδο των τιμών και από τη συχνότητα με την οποία εισπράττει την αμοιβή του. Όσο υψηλότερο είναι το χρηματικό εισόδημα, τόσο πιθανότερο είναι να αγοράσει το άτομο περισσότερα αγαθά και υπηρεσίες, και συνεπώς θα απαιτεί επιπλέον χρήματα για συναλλαγές. Αν το επίπεδο τιμών αυξηθεί, τότε θα αυξηθεί και η ζήτηση χρήματος για συναλλαγές. Στην περίπτωση της συχνότητας των πληρωμών, όσο συχνότερα πληρώνεται κάποιος, τόσο μικρότερη είναι η ζήτηση χρήματος για συναλλαγές.

10. Η ζήτηση χρήματος για σκοπούς προφύλαξης

Η ζήτηση χρήματος στηρίζεται στην επιθυμία να υπάρχει δυνατότητα αντιμετώπισης κάποιας έκτακτης ανάγκης. Η ζήτηση χρήματος για σκοπούς προφύλαξης δίνει τη δυνατότητα στο άτομο να καλύψει απρόβλεπτα γεγονότα, όπως κάποια βλάβη στο αυτοκίνητό του, μία παρατεταμένη περίοδος απουσίας από την εργασία του λόγω ασθένειας, ή για την αντιμετώπιση του ενδεχόμενου της απόλυσής του από την εργασία. Κατά πάσα πιθανότητα όταν το επιτόκιο αυξάνεται, η ζήτηση χρήματος για σκοπούς προφύλαξης θα μειώνεται αφού τα άτομα τοποθετούν τα χρήματά τους σε τοκοφόρα περιουσιακά στοιχεία, δηλ. το κόστος “διατήρησης” χρήματος έχει αυξηθεί. Στην ανάλυση που ακολουθεί θα υποθέσουμε, όπως κάναμε και με τη ζήτηση χρήματος για συναλλαγές, ότι η ζήτηση χρήματος για σκοπούς προφύλαξης δεν μεταβάλλεται καθώς μεταβάλλεται το επιτόκιο, δηλ. είναι *ανελαστική ως προς το επιτόκιο*.

11. Η ζήτηση χρήματος για κερδοσκοπία

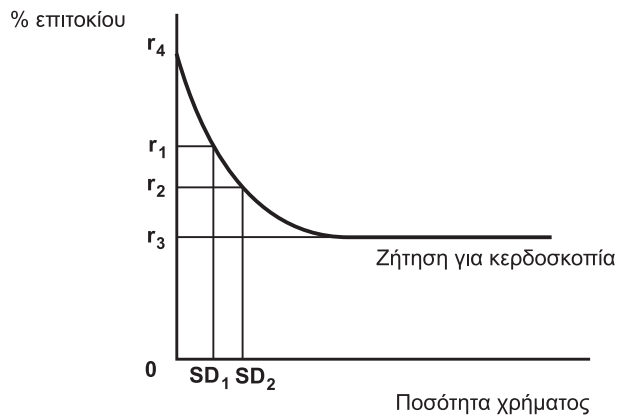
Το τρίτο κίνητρο για τη διατήρηση χρήματος διαφέρει από τα δύο προηγούμενα. Το κίνητρο των συναλλαγών και το κίνητρο της προφύλαξης έχουν σχέση με τη λειτουργία του χρήματος ως μέσου συναλλαγών, ενώ η ζήτηση χρήματος για κερδοσκοπία βασίζεται στην προσδοκία ότι θα προκύψει κερδοσκοπικό όφελος ή θα αποφευχθεί κάποια ζημία. Ο Keynes περιέγραψε τη ζήτηση χρήματος για κερδοσκοπία με βάση την επιθυμία των ατόμων να διατηρούν χρήματα ή ομόλογα σταθερού εισοδήματος, ενώ για να εξηγήσουμε τη ζήτηση χρήματος για κερδοσκοπία είναι απαραίτητο να περιγράψουμε τη σχέση ανάμεσα στην τιμή των ομολόγων και το επιτόκιο.

Είναι σημαντικό να σημειώσουμε ότι ανάμεσα στην τιμή των ομολόγων και το επιτόκιο υπάρχει αντίστροφη σχέση. Για παράδειγμα, πάρτε την περίπτωση ενός ομολόγου σταθερού εισοδήματος το οποίο έχει απόδοση 10 ευρώ το χρόνο. Αν η τιμή του ομολόγου είναι 100 ευρώ, τότε το επιτόκιο θα είναι 10%, αφού η επένδυση των 100 ευρώ στο ομόλογο εκ μέρους των αποταμιευτών πρέπει να είναι ίση με αυτό που οι αποταμιευτές θα μπορούσαν να κερδίσουν με οποιοδήποτε άλλο περι-

ουσιακό στοιχείο που αποφέρει εισόδημα. Αν το επιτόκιο της αγοράς αυξηθεί σε 20%, τότε η τιμή του ομολόγου θα μειωθεί σε 50 ευρώ, αφού όταν επενδυθούν 50 ευρώ σε κάποιο περιουσιακό στοιχείο που αποδίδει εισόδημα θα έχουν απόδοση 10 ευρώ. Από την άλλη μεριά, αν το επιτόκιο της αγοράς μειωθεί σε 5%, τότε η τιμή του ομολόγου θα αυξηθεί σε 200 ευρώ, αφού όταν επενδυθούν 200 ευρώ σε κάποιο περιουσιακό στοιχείο που αποδίδει εισόδημα θα έχουν απόδοση 10 ευρώ. Έτσι μπορούμε να δούμε ότι υπάρχει μία αντίστροφη σχέση ανάμεσα στην τιμή ενός ομολόγου σταθερής απόδοσης και το ύψος του επιτοκίου της αγοράς. Αν το επιτόκιο μειωθεί, η τιμή των ομολόγων αυξάνεται και έτσι γίνονται πιο ελκυστικά για ένα επενδυτή, και αντίστροφα.

Η ζήτηση χρήματος για κερδοσκοπία επηρεάζεται από αυτό που τα άτομα προσδοκούν ότι θα συμβεί στο επιτόκιο, ενώ πρέπει να έχουμε υπόψη ότι οι επενδυτές θα έχουν διαφορετικές προσδοκίες για το πώς θα κινηθούν το επιτόκιο και οι τιμές των ομολόγων. Μερικοί επενδυτές θα προσδοκούν ότι το επιτόκιο θα αυξηθεί, ενώ άλλοι ότι θα μειωθεί. Όταν τα άτομα θεωρούν ότι το επιτόκιο είναι αδικαιολόγητα υψηλό, υποθέτουν ότι η επόμενη κίνηση θα γίνει προς τα κάτω. Όπως είπαμε πιο πάνω, όταν το επιτόκιο μειωθεί, η τιμή των ομολόγων θα αυξηθεί και έτσι θα προκύψει κεφαλαιουχικό κέρδος. Όταν το επιτόκιο είναι υψηλό, θα υπάρχει σημαντική ζήτηση για ομόλογα και συνεπώς μία χαμηλή ζήτηση χρήματος για κερδοσκοπία. Όμως, αν το επιτόκιο θεωρείται ότι είναι αδικαιολόγητα χαμηλό, τότε τα άτομα θα υποθέσουν ότι η επόμενη κίνηση θα είναι προς τα πάνω και αυτό θα οδηγήσει σε μείωση των τιμών των ομολόγων και συνεπώς σε κεφαλαιουχική ζημία για όσους έχουν στην κατοχή τους ομόλογα. Αν συμβαίνει αυτό, η ζήτηση για ομόλογα είναι πιθανό να είναι χαμηλή και αυτοί που έχουν ομόλογα θα επιθυμούν να τα πουλήσουν πριν μειωθεί η τιμή. Σε αυτή την περίπτωση η ζήτηση χρήματος για κερδοσκοπία θα είναι υψηλή.

Η ζήτηση χρήματος για κερδοσκοπία μπορεί να εξεταστεί με τη βοήθεια της Εικόνας 9.4. Όταν το επιτόκιο είναι r_1 , η ζήτηση χρήματος για κερδοσκοπία είναι SD_1 , ενώ όταν το επιτόκιο είναι r_2 η ζήτηση χρήματος για κερδοσκοπία είναι SD_2 . Όταν το επιτόκιο είναι r_3 , η τιμή των ομολόγων θεωρείται τόσο υψηλή που αναμένεται ότι η μόνη κατεύθυνση προς την οποία μπορεί να κινηθεί

Εικόνα 9.4 Μία μείωση του επιτοκίου από r_1 σε r_2 οδηγεί σε μία αύξηση της ζήτησης χρήματος για κερδοσκοπία (speculative demand). Όταν το επιτόκιο είναι χαμηλό, r_3 , η ζήτηση χρήματος είναι τελείως ελαστική.

είναι προς τα κάτω, και συνεπώς η ζήτηση χρήματος για κερδοσκοπία είναι τελείως ελαστική. Από την άλλη μεριά το επιτόκιο μπορεί να θεωρηθεί πολύ υψηλό, όπως όταν είναι r_4 , που η ζήτηση χρήματος για κερδοσκοπία είναι ίση με το μηδέν, αφού όλοι αναμένουν ότι το επιτόκιο θα μειωθεί και αυτό θα οδηγήσει σε αύξηση της τιμής των ομολόγων και συνεπώς σε κεφαλαιουχικό κέρδος.

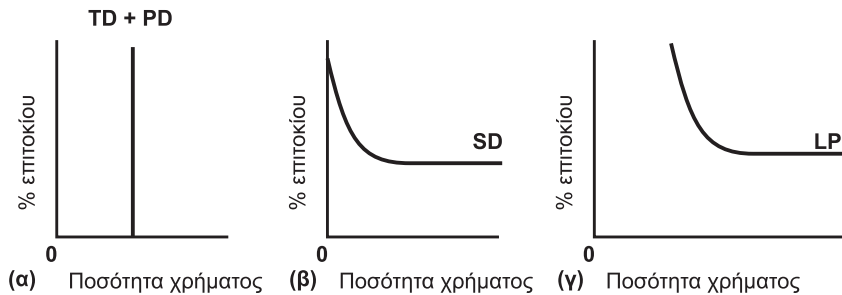
12. Η συνολική ζήτηση χρήματος

Η συνολική ζήτηση χρήματος αφορά τη ζήτηση χρήματος για συναλλαγές, για σκοπούς προφύλαξης και για κερδοσκοπία. Είπαμε πιο πάνω (βλέπε Ενότητα 10) ότι η ζήτηση χρήματος για συναλλαγές και για σκοπούς προφύλαξης είναι ανελαστική ως προς το επιτόκιο και συνεπώς μπορεί να απεικονισθεί με μία κατακόρυφη γραμμή [βλέπε Εικόνα 9.5 (α)].

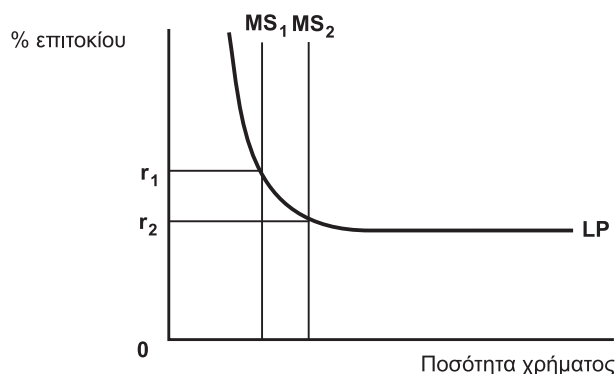
Προσθέτοντας τη ζήτηση χρήματος για συναλλαγές και για σκοπούς προφύλαξης, Εικόνα 9.5 (α), στη ζήτηση χρήματος για κερδοσκοπία, Εικόνα 9.5 (β), είναι δυνατό να πάρουμε τη συνολική ζήτηση χρήματος που είναι γνωστή με τον όρο προτίμηση ρευστότητας (liquidity preference, LP), η οποία εμφανίζεται στην Εικόνα 9.5 (γ).

13. Ο καθορισμός του επιτοκίου

Υποθέτουμε ότι η προσφορά χρήματος προσδιορίζεται από τις νομισματικές αρχές και θεωρείται σταθερή για χάρη της ανάλυσης του τρόπου με τον οποίο προσδιορίζεται το ύψος του επιτοκίου. Σε αυτή την περίπτωση, η αλληλεπίδραση της ζήτησης χρήματος και της προσφοράς χρήματος θα δώσει το επιτόκιο ισορροπίας. Αυτό φαίνεται στην Εικόνα 9.6 όπου η προτίμηση ρευστότητας (LP) και η προσφορά χρήματος MS_1 δίνουν το επιτόκιο ισορροπίας, r_1 . Αν η προσφορά χρήματος αυξηθεί σε MS_2 , τότε το επιτόκιο ισορροπίας θα μειωθεί σε r_2 . Ο λόγος για τον οποίο συμβαίνει αυτό είναι ο εξής: αν η προσφορά χρήματος αυξηθεί στο αρχικό επιτόκιο ισορροπίας, r_1 , από MS_1 σε MS_2 , θα παρουσιαστεί πλεονάζουσα προσφορά χρήματος. Τα άτομα θα ανταποκριθούν ζητώντας περισσότερα ομόλογα, γεγονός το οποίο θα αύξανε την τιμή τους. Όπως είπαμε (στην

Εικόνα 9.5 Η οριζόντια άθροιση (α) της ζήτησης χρήματος για συναλλαγές και της ζήτησης χρήματος για σκοπούς προφύλαξης αφενός, και αφετέρου της ζήτησης χρήματος για κερδοσκοπία (β) μας οδηγεί στη συνολική ζήτηση χρήματος ή στην προτίμηση ρευστότητας (γ).

Εικόνα 9.6 Η αλληλεπίδραση της ζήτησης χρήματος και της προσφοράς χρήματος μάς δίνει το επιτόκιο ισορροπίας. Συνεπώς, αν η προσφορά χρήματος είναι η MS_1 , το επιτόκιο ισορροπίας θα είναι r_1 . Αν συμβεί μία αύξηση της προσφοράς χρήματος από MS_1 σε MS_2 , το επιτόκιο θα μειωθεί από r_1 σε r_2 .

Ενότητα 11) μία αύξηση της τιμής των ομολόγων έχει ως συνέπεια τη μείωση του επιτοκίου και καθώς συμβαίνει αυτό, η ζήτηση χρήματος για κερδοσκοπία αυξάνεται μέχρι να επιτευχθεί το νέο επιτόκιο ισορροπίας, r_2 .

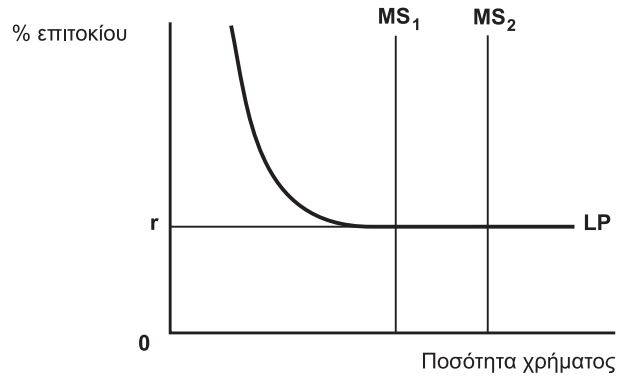
14. Η παγίδα ρευστότητας

Η παγίδα ρευστότητας παρατηρείται όταν μία αύξηση της προσφοράς χρήματος – σαν κι αυτή που φαίνεται στην Εικόνα 9.7 λόγω μιας μετακίνησης από τη θέση MS_1 στη θέση MS_2 – δεν έχει καμία επίπτωση στο επιτόκιο. Ο λόγος για τον οποίο συμβαίνει αυτό είναι ο εξής: όταν το επιτόκιο είναι πολύ χαμηλό, όπως το r , όλοι προσδοκούν ότι το επιτόκιο θα αυξηθεί και συνεπώς η τιμή των ομολόγων θα μειωθεί, γεγονός το οποίο θα προκαλέσει κεφαλαιουχική ζημία. Στην περίπτωση αυτή μία αύξηση της προσφοράς χρήματος απορροφάται στη ζήτηση χρήματος για κερδοσκοπικούς σκοπούς (σε αυτό που ονομάζεται *αδρανές ποσό*) και το επιτόκιο παραμένει αμετάβλητο.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΕΝΟΙΚΙΟ

15. Τι είναι το οικονομικό ενοίκιο;

Το *οικονομικό ενοίκιο* είναι το ποσό που καταβάλλεται σε κάποιον παραγωγικό συντελεστή πέραν του ποσού που είναι απαραίτητο για να παραμείνει στην παρούσα χρήση του. Αφορά όλους τους παραγωγικούς συντελεστές και όχι μόνο το έδαφος.

Εικόνα 9.7 Μία αύξηση της προσφοράς χρήματος από MS_1 σε MS_2 δεν έχει καμία επίπτωση στο επιτόκιο, το οποίο παραμένει σταθερό σε ύψος r . Αυτό είναι γνωστό με τον όρο παγίδα ρευστότητας.

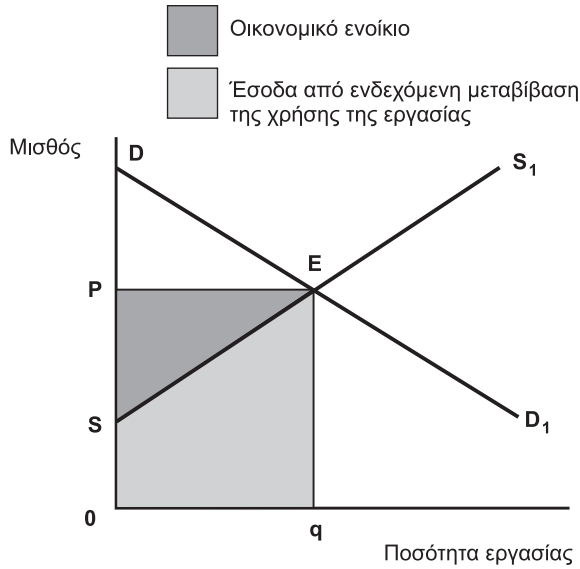
Παράδειγμα

Ένας ποδοσφαιριστής μπορεί να κερδίζει 30.000 ευρώ την εβδομάδα με τις ξεχωριστές δεξιότητες που διαθέτει. Η επόμενη άριστη απασχόλησή του μπορεί να είναι ως πωλητής από την οποία μπορεί να κερδίζει μόλις 400 ευρώ την εβδομάδα. Η διαφορά των 29.600 ευρώ ανάμεσα στις δύο αμοιβές ονομάζεται *οικονομικό ενοίκιο* ή *ενοίκιο ικανότητας*.

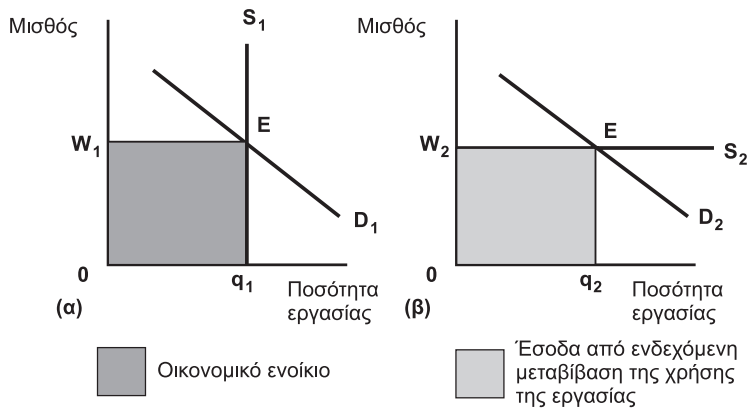
16. Έσοδα από ενδεχόμενη μεταβίβαση της χρήσης ενός παραγωγικού συντελεστή

Αν τα έσοδα από τη χρήση ενός παραγωγικού συντελεστή μειωθούν, θα φτάσει κάποια στιγμή που ο παραγωγικός συντελεστής θα χρησιμοποιηθεί σε κάποια άλλη χρήση. Η ελάχιστη πληρωμή που απαιτείται για να διατηρηθεί ο παραγωγικός συντελεστής στην παρούσα χρήση του, ονομάζεται *έσοδα από ενδεχόμενη μεταβίβαση της χρήσης ενός παραγωγικού συντελεστή*. Ότι υπερβαίνει αυτά τα έσοδα ονομάζεται *οικονομικό ενοίκιο*.

Οι δύο αυτές έννοιες μπορούν να εξηγηθούν με τη βοήθεια της Εικόνας 9.8. Παρόλο που η εικόνα αφορά την αγορά εργασίας, μπορεί κάλλιστα να αφορά την αγορά για οποιονδήποτε παραγωγικό συντελεστή. Ο μισθός ισορροπίας σε αυτήν τη συγκεκριμένη αγορά εργασίας είναι P και ο αριθμός των εργαζομένων είναι q . Συνεπώς τα συνολικά έσοδα ανέρχονται σε $OPEq$. Η σκιασμένη επιφάνεια SPE αντιπροσωπεύει το οικονομικό ενοίκιο και είναι το ποσό που υπερβαίνει την ελάχιστη πληρωμή που απαιτείται για να διατηρηθεί η εργασία στον συγκεκριμένο κλάδο. Ο τελευταίος απασχολούμενος εργάτης μπορεί να είναι διατεθειμένος να εργαστεί με μισθό P και συνεπώς αποκομίζει μηδενικό οικονομικό ενοίκιο. Όλοι οι προηγούμενοι εργάτες θα λαμβάνουν οικονομικό ενοίκιο, ενώ τα έσοδα από ενδεχόμενη μεταβίβαση της χρήσης τους αντιπροσωπεύονται από την επιφάνεια $OSEq$. Στην Εικόνα 9.8 το SE είναι η “απαραίτητη τιμή προσφοράς”, δηλ. η ελάχιστη πληρωμή που απαιτείται για να παραμείνει ο συντελεστής στην παρούσα χρήση του.

Εικόνα 9.8 Η Εικόνα δείχνει το οικονομικό ενοίκιο και τα έσοδα από ενδεχόμενη μεταβίβαση της χρήσης της εργασίας. Τα έσοδα αυτά, που δίνονται από το εμβαδόν OSEq, είναι η ελάχιστη αμοιβή που απαιτείται για να διατηρηθεί ο παραγωγικός συντελεστής (εργασία) στην παρούσα χρήση της. Οικονομικό ενοίκιο, η επιφάνεια SPE, είναι ό,τι απομένει όταν από τα έσοδα αφαιρεθούν τα έσοδα από ενδεχόμενη μεταβίβαση της χρήσης της εργασίας.

Εικόνα 9.9 Αν η καμπύλη προσφοράς είναι τελείως ανελαστική όπως στην περίπτωση (α), τότε το οικονομικό ενοίκιο είναι η επιφάνεια OW_1Eq_1 . Εναλλακτικά, αν η καμπύλη προσφοράς είναι τελείως ελαστική όπως στην περίπτωση (β), τότε τα έσοδα από ενδεχόμενη μεταβίβαση της χρήσης της εργασίας είναι η επιφάνεια OW_2Eq_2 .

Στις Εικόνες 9.9 (α) και (β) παρουσιάζονται δύο ακραίες περιπτώσεις. Στην Εικόνα 9.9 (α) η καμπύλη ζήτησης εργασίας είναι τελείως ανελαστική (S_1). Αν συμβαίνει κάτι τέτοιο όταν η καμπύλη ζήτησης είναι D_1 , τα έσοδα είναι OW_1Eq_1 και αυτό είναι το οικονομικό ενοίκιο, αφού q_1 μονάδες εργασίας θα είναι διατεθειμένες να εργαστούν με καμία αμοιβή. Η κατάσταση στην Εικόνα 9.9 (β) είναι κάπως διαφορετική υπό την έννοια ότι η καμπύλη προσφοράς (S_2) είναι τελείως ελαστική όταν ο μισθός είναι W_2 και τα συνολικά έσοδα απεικονίζονται με την επιφάνεια OW_2Eq_2 και αυτή αντιπροσωπεύει το σύνολο των εσόδων από ενδεχόμενη μεταβίβαση της χρήσης του παραγωγικού συντελεστή “εργασία”. Ο λόγος για τον οποίο συμβαίνει αυτό είναι πολύ απλός: αν ο εργοδότης μειώσει το μισθό κάτω από το W_2 , οι εργάτες δεν θα είναι διατεθειμένοι να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους. Οι Εικόνες 9.9 (α) και (β) δείχνουν ότι όσο πιο ανελαστική είναι η καμπύλη προσφοράς, τόσο υψηλότερο είναι το οικονομικό ενοίκιο.

Αναλύσαμε το οικονομικό ενοίκιο και τα έσοδα από ενδεχόμενη μεταβίβαση της χρήσης ενός παραγωγικού συντελεστή με τη βοήθεια της εργασίας και του μισθού, αλλά τα συμπεράσματα που πήραμε θα ίσχυαν και στην περίπτωση που αντί για την εργασία χρησιμοποιούσαμε το κεφάλαιο. Για παράδειγμα, αν ένα συγκεκριμένο στοιχείο κεφαλαιουχικού εξοπλισμού έχει μία μόνο χρήση, τότε τα έσοδα από ενδεχόμενη αλλαγή της χρήσης του θα είναι ίσα με το μηδέν, ενώ όλες οι αμοιβές που λαμβάνει πέραν του τρέχοντος λειτουργικού κόστους του θα είναι το οικονομικό ενοίκιο.

Παράδειγμα

Ένα μηχάνημα μπορεί να αναμένεται ότι θα κερδίζει 10.000 ευρώ το χρόνο πέραν του λειτουργικού κόστους του. Όμως, σε περίοδο ύφεσης ο κεφαλαιουχικός εξοπλισμός μπορεί να κερδίζει μόνο 1.000 ευρώ, αλλά να εξακολουθεί να έχει νόημα η συνέχιση της λειτουργίας του κεφαλαιουχικού εξοπλισμού παρά η αχρήστευσή του. Κάτι τέτοιο θα συμβεί εφόσον ο εξοπλισμός καλύπτει το λειτουργικό κόστος του, αφού δεν υπάρχει καμία εναλλακτική χρήση. Όμως, όταν ο κεφαλαιουχικός εξοπλισμός φθαρεί, η κατάσταση είναι διαφορετική και τα μηχανήματα δεν θα αντικατασταθούν σε περίπτωση που η επένδυση αυτή δεν κριθεί συμφέρουσα.

ΚΕΡΔΟΣ

17. Τι είναι το κέρδος;

Με την έννοια του κέρδους ασχοληθήκαμε στην Ενότητα 20 του Κεφαλαίου 5. Το κέρδος μπορεί να θεωρηθεί ως η αμοιβή για την ανάληψη κινδύνου, ενώ διαφέρει από την αμοιβή των άλλων παραγωγικών συντελεστών από πολλές απόψεις:

(α) Το κέρδος το περιβάλλει αβεβαιότητα επειδή είναι μία διαφορά η οποία καταβάλλεται στον επιχειρηματία αφού καταβληθούν οι αμοιβές σε όλους τους παραγωγικούς συντελεστές. Συνεπώς, ενώ η εργασία αμείβεται με τη μορφή μισθού ή ημερομισθίου, δεν είναι σίγουρο ότι οι μέτοχοι θα εισπράξουν κάποιο μέρισμα. Η αβεβαιότητα παίζει πολύ σημαντικό ρόλο για τη δραστηριότητα του επιχειρηματία, ενώ κατά κανόνα όσο μεγαλύτερη η αβεβαιότητα, τόσο μεγαλύτερος ο κίνδυνος και οι πιθανές αμοιβές.

(β) Το κέρδος μπορεί να είναι αρνητικό, οπότε η επιχείρηση έχει ζημία. Αυτό συμβαίνει σε αντίθεση με ό,τι ισχύει με τους άλλους παραγωγικούς συντελεστές που η απόδοσή τους είναι θετική, αφού η χρησιμοποίησή τους συμφωνείται πριν αρχίσει η παραγωγή. Για παράδειγμα, η εργασία αμειβεται με ένα ποσό που συμφωνήθηκε με βάση κάποιο συμβόλαιο.

(γ) Το κέρδος μπορεί να παρουσιάζει πολύ μεγαλύτερες διακυμάνσεις από ό,τι οι αμοιβές των άλλων συντελεστών. Για παράδειγμα, όσον αφορά τους μισθούς, το ύψος τους είναι συνήθως σταθερό και καθορισμένο από τον εργοδότη για μία συγκεκριμένη χρονική περίοδο, και το ίδιο συμβαίνει και με το ενοίκιο, αλλά το κέρδος εξαρτάται από το κόστος παραγωγής και από τη ζήτηση του προϊόντος, η οποία μπορεί να μεταβληθεί θεαματικά.

18. Το κέρδος ως κόστος παραγωγής

Αν το κέρδος μιας συγκεκριμένης εταιρείας μειωθεί κάτω από ένα συγκεκριμένο ύψος, ο επιχειρηματίας θα ασχοληθεί με κάποια άλλη μορφή οικονομικής δραστηριότητας. Συνεπώς ο επιχειρηματίας πρέπει να αποκομίζει κανονικό κέρδος για να μη στραφεί μακροχρονίως προς κάποια άλλη μορφή οικονομικής δραστηριότητας. Κανονικό κέρδος είναι η ελάχιστη απόδοση που απαιτείται για να διατηρηθεί ο επιχειρηματίας σε μία συγκεκριμένη επιχειρηματική δραστηριότητα, ενώ μπορεί να θεωρηθεί ως ένα κόστος παραγωγής. Το κέρδος που υπερβαίνει το κανονικό κέρδος ονομάζεται υπερκανονικό κέρδος.

19. Η λειτουργία του κέρδους

Στην οικονομία της ελεύθερης αγοράς (βλέπε Κεφάλαιο 1, Ενότητα 8) το κίνητρο του κέρδους είναι πολύ σημαντικό αφού θεωρείται ως κίνητρο-κλειδί για την κατανομή των πόρων σύμφωνα με τη ζήτηση του καταναλωτή. Οι καταναλωτές εκδηλώνουν τις προτιμήσεις τους με το να είναι διατεθειμένοι να πληρώσουν υψηλότερη τιμή για μία συγκεκριμένη ποσότητα ενός συγκεκριμένου αγαθού ή υπηρεσίας. Σε μία τέτοια περίπτωση θα ενθαρρυνθεί ο επιχειρηματίας να αυξήσει την προσφορά αυτού του αγαθού ή της υπηρεσίας αφού η υψηλότερη τιμή – υποθέτοντας ότι όλοι οι άλλοι παράγοντες θα παραμείνουν αμετάβλητοι – θα αυξήσει τα έσοδα εκ πωλήσεων και συνεπώς τα συνολικά εισπραττόμενα κέρδη. Η ζήτηση για άλλα προϊόντα μπορεί να μειωθεί, γεγονός που οδηγεί σε μείωση της τιμής και συνεπώς σε μείωση των εσόδων εκ πωλήσεων και του συνολικού κέρδους. Το αποτέλεσμα θα είναι μία μείωση της προσφοράς αυτών των προϊόντων αφού το κέρδος που θα προκύψει θα είναι μικρότερο, και οι πόροι θα ανακατανομηθούν προς πιο κερδοφόρους τομείς της παραγωγής.

Το κέρδος ενεργεί ως κίνητρο για την ανακατανομή των πόρων, επειδή η προοπτική του κέρδους είναι αυτή που ενθαρρύνει τις επιχειρήσεις να εισέλθουν σε μία αγορά και να αυξήσουν την παραγωγική δυναμικότητα του συγκεκριμένου κλάδου. Όμως υπάρχουν ορισμένοι τομείς της οικονομίας όπου δεν είναι εφικτή η λειτουργία με βάση το κίνητρο του κέρδους ως μέσου κατανομής των πόρων. Αυτό συμβαίνει συχνά με τις δημόσιες υπηρεσίες οι οποίες βρίσκονται υπό κρατικό έλεγχο και λειτουργούν ως δημόσιες επιχειρήσεις.

20. Προσδιορισμός του κέρδους

Τα κέρδη που αποκομίζει μία συγκεκριμένη εταιρεία εξαρτώνται από:

- (α) Το πόσο εύστοχα προβλέπει ο επιχειρηματίας τις μεταβολές στην αγοραία ζήτηση για συγκεκριμένα προϊόντα.
- (β) Την επιτυχή καθιέρωση νέων τεχνικών παραγωγής, οι οποίες θα έχουν ως αποτέλεσμα τη μείωση του κόστους της επιχείρησης και θα οδηγήσουν σε αύξηση του κέρδους της εταιρείας.
- (γ) Το αν η εταιρεία είναι σε θέση να εκμεταλλευτεί όχι μόνο τις εσωτερικές, αλλά και τις εξωτερικές οικονομίες κλίμακας (βλέπε Κεφάλαιο 5, Ενότητα 24).
- (δ) Το αν η εταιρεία μπορεί να ενεργεί ως μονοπώλιο και ως εκ τούτου αν είναι ικανή να εμποδίζει την είσοδο νέων επιχειρήσεων στην αγορά. Αυτό σίγουρα θα επηρεάσει μακροχρονίως τα κέρδη.

Περαιτέρω μελέτη

- J. Beardshaw, D. Brewster, P. Cormack and A. Ross (1998) *Economics: A Student's Guide*, 4η έκδοση, Addison Wesley Longman. Κεφάλαια 21, 22, και 23.
- P. Hardwick, B. Khan and J. Langmead (1999) *An introduction to Modern Economics*, 5η έκδοση, Longman. Κεφάλαιο 17.
- M. Parkin, M. Powell and K. Matthews (1997) *Economics*, 3η έκδοση, Addison Wesley Longman. Κεφάλαιο 16.
- J. Sloman (1999) *Economics*, 1998/99 αναθεωρημένη 3η έκδοση, Prentice Hall Europe. Κεφάλαιο 9.

9ο τεστ προόδου

1. Περιγράψτε συνοπτικά τη θεωρία των δανειστικών κεφαλαίων για τον καθορισμό του επιτοκίου.
2. Εξηγήστε τι προσδιορίζει τη ζήτηση χρήματος για συναλλαγές.
3. Τι σημαίνει ο όρος “προτίμηση ρευστότητας”;
4. Περιγράψτε συνοπτικά τη θεωρία της προτίμησης ρευστότητας για τον καθορισμό του επιτοκίου.
5. Τι σημαίνει ο όρος “παγίδα ρευστότητας”;
6. Διευκρινήστε τις έννοιες “οικονομικό ενοίκιο” και “έσοδα από ενδεχόμενη μεταβίβαση της χρήσης παραγωγικού συντελεστή”.
7. Με ποιον τρόπο η ελαστικότητα προσφοράς επηρεάζει το οικονομικό ενοίκιο;
8. Ως προς τι διαφέρει το κέρδος από τις αμοιβές των άλλων συντελεστών;
9. Ποιο ρόλο παίζει το κέρδος στην κατανομή των πόρων;